

Versiune anonimată

Traducere

C-61/24 – 1

Cauza C-61/24 [Lindenbaumer]ⁱ

Cerere de decizie preliminară

Data depunerii:

29 ianuarie 2024

Instanța de trimitere:

Bundesgerichtshof (Germania)

Data deciziei de trimitere:

20 decembrie 2023

Pârâtă și recurentă:

DL

Reclamant și intimat:

PQ

[omissis]

**BUNDESGERICHTSHOF (CURTEA FEDERALĂ DE JUSTIȚIE,
GERMANIA)**

ORDONANȚĂ

[omissis]

din

20 decembrie 2023

În cauza de drept al familiei

ⁱ Numele prezentei cauze este un nume fictiv. El nu corespunde numelui real al niciuneia dintre părțile la procedură.

DL[*omissis*]

pârâtă și recurentă,

[*omissis*]

împotriva

PQ [*omissis*]

reclamant și intimat,

[*omissis*]

Camera a XII-a civilă a Bundesgerichtshof (Curtea Federală de Justiție) [*omissis*],
a decis:

- I. Suspendă procedura.
- II. Adresează Curții de Justiție a Uniunii Europene, în scopul interpretării articolului 8 din Regulamentului (UE) nr. 1259/2010 al Consiliului din 20 decembrie 2010 de punere în aplicare a unei forme de cooperare consolidată în domeniul legii aplicabile divorțului și separării de corp (denumit în continuare „Regulamentul Roma III”), următoarea întrebare în vederea pronunțării unei decizii preliminare:

Care sunt criteriile pe baza cărora trebuie determinată reședința obișnuită a soților în sensul articolului 8 literele (a) și (b) din Regulamentul Roma III, în special,

- detașarea ca agent diplomatic are o incidență cu privire la recunoașterea unei reședințe obișnuite în statul acreditat sau se opune unei astfel de posibilități?
- prezența fizică a soților într-un stat trebuie să fi avut o anumită durată înainte de a se putea considera că și-au stabilit acolo o reședință obișnuită?
- stabilirea unei reședințe obișnuite presupune un anumit grad de integrare socială și familială în statul respectiv?

Motive:

- 1 A. Situația de fapt
- 2 Procedura are ca obiect divorțul dintre reclamantul născut în anul 1965 (denumit în continuare „soțul”) și pârâta născută în anul 1964 (denumită în continuare „soția”).

- 3 Părțile sunt cetățeni germani și au încheiat căsătoria în anul 1989. Din aceasta au rezultat doi copii, care sunt în prezent majori.
- 4 În anul 2006, părțile au închiriat un apartament în Berlin, în care au locuit apoi împreună. În luna iunie 2017, părțile s-au mutat cu aproape întreaga gospodărie în Suedia, unde soțul a lucrat la Ambasada Germaniei din Stockholm. În iunie 2017, părțile au efectuat o declarație prin care au indicat că renunță la domiciliul din țară. Când soțul a fost mutat la Ambasada Germaniei din Moscova (Rusia), părțile s-au mutat cu gospodăria, în luna septembrie 2019, de la Stockholm la Moscova într-un apartament din complexul rezidențial al ambasadei. Soțul este consilier în cadrul ambasadei și cunoaște, spre deosebire de soție, limba rusă. În calitate de membru de familie al unui angajat al ambasadei, soția a fost de asemenea înregistrată ca având reședința în apartamentul situat în acest complex; de asemenea, ea și-a înmatriculat și mașina în Rusia. Ambele părți posedă pașapoarte diplomatice.
- 5 Părțile au păstrat apartamentul închiriat din Berlin, pentru a putea să se întoarcă în el după activitatea din străinătate a soțului. Din septembrie 2019, fiica majoră a părților a locuit în acest apartament închiriat. De la acest moment, părțile au și subînchiriat părți din apartament, iar aceste contracte de închiriere au ajuns la termen la sfârșitul lunilor mai și, respectiv, iunie 2020.
- 6 În ianuarie 2020, soția a venit la Berlin pentru o intervenție chirurgicală; ea nu a acceptat tratamentul medical la Moscova. Ulterior, ea a locuit în apartamentul din Berlin închiriat de părți, iar ulterior a cerut să îi fie trimisă îmbrăcămintea de vară de la Moscova la Berlin. În august/septembrie 2020, a venit și soțul la Berlin și a locuit de asemenea în apartamentul închiriat pe durata șederii. Părțile s-au întâlnit împreună cu prieteni la Berlin. Pârâtul a petrecut Crăciunul din anul 2020 și Anul Nou 2020/2021 împreună cu fiul părților la părinții săi din Koblenz.
- 7 În februarie 2021, soția s-a întors la Moscova și a locuit în apartamentul din complexul ambasadei. Potrivit informațiilor furnizate de soț, părțile le-au comunicat copiilor lor la 17 martie 2021 că vor să divorțeze. Pe durata șederii sale, soția a mutat toate obiectele pe care voia să le ia cu ea la Berlin într-o cameră separată din apartamentul din Moscova. La 23 mai 2021, a venit la Berlin și locuiește de atunci în apartamentul închiriat aici de soți. Soțul locuiește în continuare în apartamentul din complexul ambasadei.
- 8 La 8 iulie 2021, soțul a introdus la Amtsgericht (Tribunalul Districtual) o cerere de divorț. El a arătat că părțile trăiesc separat din ianuarie 2020, soția a venit la Moscova doar pentru scurt timp în martie 2021 și apoi părțile s-au separat definitiv.
- 9 Soția s-a opus cererii de divorț cu motivarea că separarea soților a avut loc cel mai devreme în mai 2021. Ea a arătat că, în perioada 15 ianuarie 2020-26 februarie 2021, ea a stat la Berlin din cauza tratamentului medical. Din cauza stării sale de sănătate și a limitărilor impuse de pandemia cauzată de coronavirus, a fost

imposibil să se întoarcă mai devreme la Moscova. Până la plecarea sa din Moscova la 23 mai 2021, ea s-a ocupat de gospodăria părților de acolo. În plus, s-a îngrijit să asigure soțului îmbrăcăminte, cât timp acesta s-a aflat într-un spital/sanatoriu din Rusia din cauza unui accident vascular cerebral.

- 10 Prin ordonanța din 26 ianuarie 2022, Amtsgericht (Tribunalul Districtual) a respins cererea de divorț pentru motivul că nu a trecut un an de la separarea în fapt (necesar potrivit dreptului german) și nu există motive care să justifice un divorț în circumstanțe excepționale [articolul 1565 alineatul (2) din Bürgerliches Gesetzbuch (Codul civil german, denumit în continuare „BGB”]. În apelul formulat de soț, Kammergericht (Tribunalul Regional Superior din Berlin, denumit în continuare „KG”), după ce a informat părțile în prealabil, a desfăcut căsătoria dintre acestea în conformitate cu dreptul material rus. În motivare, KG a arătat că legea aplicabilă divorțului se determină în conformitate cu articolul 8 din Regulamentul Roma III, dat fiind că nu a fost aleasă legea aplicabilă în conformitate cu articolul 5 din Regulamentul Roma III. În speță, se aplică articolul 8 litera (b) din Regulamentul Roma III și astfel dreptul material rus, este exclusă posibilitatea de trimitere prevăzută la articolul 11 din Regulamentul Roma III. Ținând seama de susținerile părților, este necesar să se considere că reședința obișnuită a soțului este în continuare la Moscova, iar perioada reședinței obișnuite a soției de acolo s-a încheiat abia la momentul plecării sale în Germania la 23 mai 2021, cu alte cuvinte cu mai puțin de un an înaintea sesizării Amtsgericht (Tribunalul Districtual) la 8 iulie 2021.
- 11 Împotriva acestei decizii, soția a formulat recurs, care a fost autorizat și prin care urmărește pronunțarea divorțului potrivit dreptului material german și, odată cu aceasta, pronunțarea din oficiu cu privire la repartizarea compensatorie a drepturilor la pensie.
- 12 B. În drept
- 13 I. Articolul 8 din Regulamentul Roma III prevede următoarele:
- „În absența unei opțiuni în temeiul articolului 5, divorțul și separarea de corp sunt reglementate de legea statului:
- (a) pe teritoriul căruia soții își au reședința obișnuită la data sesizării instanței judecătorești; sau, în caz contrar;
  - (b) pe teritoriul căruia soții își aveau ultima reședință obișnuită, cu condiția ca perioada respectivă să nu se fi încheiat cu mai mult de un an înaintea sesizării instanței judecătorești, atât timp cât unul dintre ei încă mai are reședința în cauză la data sesizării instanței judecătorești; sau, în lipsa acestuia;
  - (c) a cărei cetățenie este deținută de ambii soți la data sesizării instanței judecătorești; sau, în caz contrar;

- (d) unde este sesizată instanța judecătorească.”
- 14 II. Dacă divorțul soților ar fi guvernat de dreptul material rus, acesta ar trebui pronunțat conform articolului 23 punctul 1 din Codul familiei din Federația Rusă din 29 decembrie 1995 (tipărit la Bergmann/Ferid/Henrich Internationales Ehe- und Kindschaftsrecht [ediția: 10 martie 2021] Länderteil Russische Föderation, p. 52) ca divorț prin acordul părților fără constatarea motivelor de divorț, întrucât soția nu a solicitat respingerea apelului formulat de soț și, prin urmare, nu se mai opune divorțului în sine. În cazul aplicabilității regimului de divorț rusesc, repartizarea compensatorie a drepturilor la pensie – care nu există în dreptul rus – ar trebui realizată în conformitate cu articolul 17 alineatul (4) a doua teză din Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuche (Legea de punere în aplicare a Codului Civil, denumită în continuare „EGBGB”), care are următorul conținut:
- „De asemenea, repartizarea compensatorie a drepturilor la pensie se realizează, la cererea unuia dintre soți, potrivit dreptului german, în cazul în care unul dintre soți a dobândit în timpul căsătoriei un drept din partea unui organism de asigurare din țară, cu condiția ca, ținând seama în special de situația economică a celor două părți pe întreaga durată a căsătoriei, realizarea repartizării compensatorii a drepturilor la pensie să fie echitabilă.”
- 15 În speță, nu s-a formulat nicio cerere de realizare a repartizării compensatorii a drepturilor la pensie prevăzute de dreptul german, astfel încât divorțul ar trebui pronunțat izolat în conformitate cu dreptul rus.
- 16 III. În schimb, dacă ar trebui aplicat dreptul material german în privința divorțului, căsătoria părților ar trebui desfăcută în temeiul articolului 1565 din BGB. Astfel, căsătoria s-a destrămat întrucât soții nu au mai conviețuit de peste un an și nu este de așteptat ca ei să mai locuiască vreodată împreună. În cazul aplicabilității regimului de divorț german, repartizarea compensatorie a drepturilor la pensie prevăzută de dreptul german ar trebui realizată în temeiul articolului 17 alineatul (4) prima teză din EGBGB, care conține următoarele prevederi:
- „Repartizarea compensatorie a drepturilor la pensie intră sub incidența dreptului aplicabil divorțului potrivit Regulamentului (UE) nr. 1259/2010; aceasta se realizează dacă, potrivit regulamentului, este aplicabil dreptul german și dacă este prevăzută de legea unuia dintre statele ai căror cetățeni sunt soții la momentul introducerii cererii de divorț.”
- 17 În cazul aplicabilității regimului de divorț german, instanța se pronunță din oficiu asupra repartizării compensatorii a drepturilor la pensie – așadar, fără a fi necesară o cerere din partea unuia dintre cei doi soți – în cadrul soluționării cererilor accesorii divorțului în conformitate cu articolul 137 alineatele (1) și (2) și cu articolul 142 alineatul (1) prima teză din Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit (Legea privind procedura în materie matrimonială și procedura necontencioasă, denumită în continuare „FamFG”).

18 Articolul 137 din FamFG are următorul cuprins (extras):

„(1) Cererea de divorț și cererile accesorii divorțului se judecă și se soluționează împreună (conexare).

(2) Sunt aspecte accesorii divorțului

1. chestiunile care privesc repartizarea compensatorie a drepturilor la pensie,

[...]

dacă urmează să se pronunțe o hotărâre de divorț, iar cererea în cauza de familie a fost introdusă de unul dintre soți cu cel târziu două săptămâni înainte de judecata în prima instanță a cererii de divorț. Cererea pentru repartizarea compensatorie a drepturilor la pensie nu este necesară în cazurile prevăzute la articolele 6-19 și la articolul 28 din Versorgungsausgleichsgesetz (Legea privind repartizarea compensatorie a drepturilor la pensie).”

19 Articolul 142 alineatul (1) prima teză din FamFG prevede:

„În cazul în care pronunță divorțul, instanța soluționează prin aceeași decizie toate cererile accesorii divorțului.”

20 C. Cu privire sesizarea Curții de Justiție a Uniunii Europene cu o cerere de decizie preliminară

21 [Considerații privind obligația de trimitere preliminară] [*omissis*]

I.

22 În temeiul articolului 70 alineatul (1) din FamFG, recursul este autorizat și de asemenea admisibil; soția are calitate procesuală activă.

23 [Precizări] [*omissis*]

24 [*omissis*]

II.

25 Temeinicia recursului depinde de aspectul dacă instanța de apel a reținut în mod întemeiat că desfacerea căsătoriei părților intră sub incidența dreptului rus în conformitate cu articolul 8 litera (b) din Regulamentul Roma III.

26 [Precizări] [*omissis*]

27 [*omissis*]

28 1. Premisele juridice ale instanței de apel sunt corecte.

- 29 a) Instanța de apel a reținut în mod corect că competența internațională a instanțelor germane rezultă în litigiu din articolul 3 alineatul (1) litera (a) a treia liniuță din Regulamentul (CE) nr. 2201/2003 al Consiliului din 27 noiembrie 2003 privind competența, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești în materie matrimonială și în materia răspunderii părintești, de abrogare a Regulamentului (CE) nr. 1347/2000 (denumit în continuare „Regulamentul Bruxelles IIA”) coroborat cu articolul 100 alineatul (2) din Regulamentul (UE) 2019/1111 al Consiliului din 25 iunie 2019 privind competența, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie matrimonială și în materia răspunderii părintești și privind răpirea internațională de copii (Regulamentul Bruxelles IIB). [Precizări] [omissis]
- 30 b) De asemenea, instanța de apel a considerat în mod corect că legea aplicabilă divorțului rezultă din articolul 8 din Regulamentul Roma III, deoarece la încheierea dezbaterilor în prima instanță [a se vedea articolul 46e alineatul (2) prima teză din EGBGB coroborat cu articolul 5 alineatele (2) și (3) din Regulamentul Roma III] părțile nu aleseseră legea aplicabilă în sensul articolului 5 din Regulamentul Roma III. [Precizări] [omissis]
- 31 2. Ținând seama de elementele de legătură progresive de la articolul 8 din Regulamentul Roma III, este în primul rând relevant dacă – astfel cum a reținut instanța de apel – părțile și-au stabilit reședința obișnuită în Rusia. Acest lucru poate părea discutabil deoarece soțul a fost detașat în Rusia ca agent diplomatic și nu și-a înregistrat voluntar domiciliul în complexul Ambasadei Germaniei la Moscova, ci a fost obligat de dispozițiile care guvernează raportul de muncă, astfel cum arată soția, fără a fi contestată. Prin urmare, trebuie să se stabilească criteriile pentru determinarea reședinței obișnuite a soților în sensul articolului 8 literele (a) și (b) din Regulamentul Roma III, în special dacă detașarea ca agent diplomatic are o incidență asupra recunoașterii unei reședințe obișnuite în statul acreditar sau chiar se opune unei asemenea recunoașteri. Întrebarea este pertinentă pentru soluționarea litigiului deoarece divorțul nu ar intra sub incidența dreptului material rus dacă părțile nu și-ar fi putut stabili reședința obișnuită în Rusia.
- 32 a) În opinia instanței de apel, împrejurarea că părțile s-au mutat la Moscova în considerarea activității profesionale de agent diplomatic a soțului nu influențează aprecierea dacă părțile și-au stabilit reședința obișnuită la Moscova în sensul articolului 8 din Regulamentul Roma III. Astfel, această reședință a fost stabilită pe o durată nedeterminată, astfel cum ar rezulta din susținerile soției potrivit cărora părțile au renovat complet, în anul 2021, apartamentul închiriat în Berlin pentru a-și stabili acolo domiciliul la pensie.
- 33 b) Într-o hotărâre a Cour d’appel de Luxembourg, la întrebarea dacă agenții diplomatici își pot stabili în principiu o reședință obișnuită în statul acreditar s-a răspuns în sens negativ (a se vedea hotărârea din 6 iunie 2007 – 31642 – The European Legal Forum 2007 11-145; rezumatul în limba germană poate fi accesat la adresa www.unalex.eu [hotărârea LU-26]). Această hotărâre a fost însă pronunțată în raport cu articolul 2 alineatul (1) litera (a) din Regulamentul (CE)

nr. 1347/2000 al Consiliului din 29 mai 2000 privind competența, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești în materie matrimonială și în materia răspunderii părintești față de copiii comuni (Regulamentul Bruxelles II).

- 34 La baza acestei hotărâri a stat o situație de fapt similară celei din speță. Soțul din respectiva speță a fost numit ambasador al Luxemburgului în Grecia și s-a mutat cu familia la Atena cu câțiva ani înainte de introducerea cererii de divorț. Cour d'appel de Luxembourg a arătat că nu se poate reține că a fost voința soțului să își stabilească centrul obișnuit al intereselor sale în statul acreditar. Instanța a arătat că durata reședinței sale în statul acreditar depinde exclusiv de durata exercitării funcțiilor sale diplomatice, iar atribuirea acestor funcții este supusă deciziei exclusive a guvernului statului acreditar. Șederea sa în statul acreditar este întâmplătoare, pentru că guvernul poate să îl mute în orice alt post, este limitată în timp, deoarece se rezumă la o perioadă de câțiva ani, și incertă, întrucât guvernul îi poate atribui în orice moment o nouă poziție sau funcție. Faptul că atât viața profesională, cât și viața de familie și socială a soțului se desfășoară în principal în statul acreditar este o simplă consecință a încredințării funcției de agent diplomatic. Nu există nicio intenție a agentului diplomatic de a se integra în statul acreditar. O asemenea integrare în statul acreditar poate fi de asemenea privită ca incompatibilă cu funcția diplomatică, care impune menținerea independenței față de statul acreditar.
- 35 c) Recurenta se întemeiază pe hotărârea menționată și consideră că nici în cadrul articolului 8 din Regulamentul Roma III nu sunt îndeplinite *a priori* condițiile pentru stabilirea unei reședințe obișnuite în statul acreditar de către membrii serviciului diplomatic. Dimpotrivă, poziția profesională a soțului de agent diplomatic al Ambasadei Germaniei la Moscova se opune stabilirii unei reședințe obișnuite la Moscova. Deși reședința părților la Moscova nu a fost planificată pentru o durată determinată (în sensul unui termen fix), ea a fost, prin natura sa, stabilită provizoriu, iar nu permanent. Părțile intenționau să se întoarcă în Germania cel târziu după încheierea activității soțului la Ambasada Germaniei la Moscova (sau la o altă reprezentanță diplomatică din străinătate), ceea ce rezultă din faptul că și-au păstrat apartamentul închiriat din Berlin, chiar dacă acesta a fost parțial subînchiriat. Ei puteau folosi în continuare apartamentul când locuiau la Berlin. De asemenea, ei nu au decis din propria inițiativă să locuiască la Moscova, acest lucru datorându-se faptului că soțul a fost mutat acolo de angajatorul său ca agent diplomatic. În plus, părțile nu au putut închiria în Moscova un apartament ales de ei în mod liber, ci au fost obligați, din motive de serviciu, să accepte un apartament în complexul Ambasadei Germaniei. Prin urmare, ei au trăit, la fel ca alți agenți diplomatici germani, într-un perimetru geografic restrâns, care, deși nu poate fi considerat din punct de vedere legal ca extrateritorial, constituia în fapt, în orice caz din punct de vedere profesional, social și cultural, un soi de „enclavă germană”. Acest lucru relativizează înțelesul prezenței fizice a părților în Rusia și se opune stabilirii unor legături sociale în această țară. Chiar și după stabilirea domiciliului în Moscova, ei au menținut legături intense cu Germania. Astfel, au existat legături de familie cu fiica lor majoră, care, din septembrie 2019, locuiește în apartamentul închiriat al părților.

- 36 Soțul invocă în recurs că din spiritul și finalitatea legăturii cu reședința obișnuită din dreptul Uniunii nu poate rezulta faptul că agenții diplomatici care se bucură de imunitate în statul acreditat în considerarea activității lor profesionale potrivit articolului 31 alineatul 1 din Convenția de la Viena din 18 aprilie 1961 cu privire la relațiile diplomatice (BGBl. II 1964 p. 957, 977), sunt supuși de regulă regimului juridic (al divorțului) din noua țară de reședință în cazul unei eventuale mutări profesionale într-o nouă locație.
- 37 d) Această chestiune nu a fost clarificată până în prezent în jurisprudența Curții. Astfel, Curtea a interpretat articolul 3 alineatul (1) litera (a) din Regulamentul Bruxelles IIa și articolul 3 literele (a) și (b) din Regulamentul (CE) nr. 4/2009 al Consiliului din 18 decembrie 2008 privind competența, legea aplicabilă, recunoașterea și executarea hotărârilor și cooperarea în materie de obligații de întreținere (denumit în continuare „Regulamentul (CE) nr. 4/2009”) în sensul că, în vederea stabilirii reședinței obișnuite, în sensul acestor dispoziții, nu poate constitui un element determinant calitatea de agenți contractuali ai Uniunii a soților în cauză, repartizați în cadrul unei delegații a acestora din urmă într-un stat terț, și despre care se susține că beneficiază de statut diplomatic în acest stat terț [a se vedea Hotărârea Curții din 1 august 2022, MPA (Reședință obișnuită – Stat terț), C-501/20, punctul 58 și următoarele]. Cu toate acestea, în speță este vorba despre Regulamentul Roma III, în cazul căruia nu se poate transpune ușor jurisprudența privind Regulamentul Bruxelles IIa și Regulamentul (CE) nr. 4/2009. În special, pentru determinarea regimului aplicabil divorțului nu sunt relevante, cum este cazul la aprecierea existenței și a întinderii unui drept la întreținere, condițiile de drept și de fapt ale mediului social din statul de reședință. De asemenea, hotărârea menționată nu a fost pronunțată cu privire la agenții diplomatici, ci cu privire la agenții contractuali ai Uniunii Europene, care nu erau supuși unei rotații la sediul din Bruxelles și în cazul cărora nu s-a putut constata voința de a se întoarce în țara de origine. În plus, recurenta invocă faptul că în speță nu este decisiv dacă statutul de agent diplomatic în sine (și imunitatea care rezultă din acesta) se poate opune stabilirii unei reședințe obișnuite în statul acreditat. Dimpotrivă, se pune problema dacă natura și specificul activității unui agent diplomatic în cadrul unei misiuni diplomatice se opun posibilității de a reține reședința obișnuită în statul acreditat în considerarea împrejurărilor legate de îndeplinirea acestei funcții.
- 38 e) În opinia instanței, există îndoieli cu privire la incidența pe care o are asupra stabilirii reședinței obișnuite la Moscova împrejurarea că părțile au trebuit să se mute pentru o durată nedeterminată acolo în considerarea activității profesionale de agent diplomatic a soțului. În cadrul aprecierii, ar putea fi necesar în orice caz să se țină seama de faptul că părțile nu au decis liber să se mute la Moscova, această mutare fiind condiționată de mutarea profesională a soțului. Același lucru ar trebui să fie valabil și pentru împrejurarea că nici durata (oricum limitată) a activității de acolo nu depinde în mod decisiv de voința soțului. La aceasta se adaugă faptul că părțile nu au avut libertatea de a-și alege domiciliul în Rusia și că și-au păstrat apartamentul din Berlin, pentru a putea reveni după încheierea activității din străinătate a soțului. Dacă aceste împrejurări ar trebui avute în

vedere în cadrul aprecierii de ansamblu, răspunsul la întrebarea dacă părțile își puteau stabili reședința obișnuită în Rusia ar putea fi negativ. În lipsa jurisprudenței relevante a Curții, instanța consideră în orice caz că nu este clar cum se răsfrânge detașarea ca agent diplomatic asupra determinării noțiunii de „reședință obișnuită” în sensul articolului 8 literele (a) și (b) din Regulamentul Roma III.

- 39 3. Este de asemenea incert care sunt criteriile pe baza cărora trebuie să se determine reședința obișnuită a soților în sensul articolului 8 literele (a) și (b) din Regulamentul Roma III. Este necesar să se clarifice în special dacă prezența fizică a soților într-un stat trebuie să fi avut o anumită durată înainte de a se putea considera că acolo a fost stabilită o reședință obișnuită, precum și dacă stabilirea unei reședințe obișnuite presupune un anumit grad de integrare socială și familială în statul respectiv. Aceste întrebări sunt pertinente pentru soluționarea cauzei, pentru că dreptul material rus ar fi incident în divorțul părților numai atunci când (și) soția și-ar fi stabilit reședința obișnuită în Rusia, iar această perioadă s-ar fi încheiat cu mai puțin de un an înaintea sesizării Amtsgericht (Tribunalul Districtual) la 8 iulie 2021. Pertinența întrebărilor menționate se menține și în cazul în care s-ar reține – contrar opiniei instanței de apel – că soția și-a (re)stabilit reședința obișnuită în Germania, deoarece a fost prezentă fizic în Berlin în perioada ianuarie 2020-februarie 2021. Astfel, întoarcerea sa la Moscova în februarie 2021, când a considerat că mai existau încă șanse pentru continuarea căsătoriei sale, ar fi putut de asemenea determina imediat (re)stabilirea reședinței sale obișnuite în Rusia, dacă s-ar considera că, în acest scop, nu sunt necesare o durată minimă a șederii, precum și o integrare socială și familială.
- 40 a) Potrivit jurisprudenței Curții, noțiunea de „reședință obișnuită” trebuie interpretată ținând seama de modul de redactare și de contextul dispozițiilor care o menționează, precum și de obiectivele regulamentului în cauză [a se vedea Hotărârea Curții din 6 iulie 2023, BM (Reședința autorului cererii de divorț), C-462/22, punctul 26, Hotărârea Curții din 25 noiembrie 2021, IB (Reședința obișnuită a unui soț – Divorț), C-289/20, punctul 39, precum și Hotărârea Curții din 28 iunie 2018, HR, C-512/17, punctul 40, ultimele două cauze fiind legate de Regulamentul Bruxelles IIa]. În schimb, Curtea nu s-a pronunțat până în prezent cu privire la interpretarea acestei noțiuni în cadrul Regulamentului Roma III.
- 41 b) În doctrina din spațiul germanofon există opinii divergente cu privire la înțelesul reședinței obișnuite în sensul articolului 8 literele (a) și (b) din Regulamentul Roma III.
- 42 aa) În considerentul (10) prima teză din Regulamentul Roma III se arată că domeniul de aplicare material și dispozițiile acestui regulament ar trebui să fie conforme cu Regulamentul Bruxelles IIa. De aici, o parte din doctrina de drept german concluzionează – precum instanța de apel – că noțiunea de „reședință obișnuită” din Regulamentul Roma III trebuie înțeleasă la fel ca noțiunea identică din Regulamentul Bruxelles IIa (a se vedea Althammer/Mayer, articolul 5 din Regulamentul Roma III, punctul 12; Althammer/Tolani, articolul 8 din

Regulamentul Roma III, punctele 6 și 7; Jauernig/Budzikiewicz BGB, ediția a 19-a, articolele 5-16 din Regulamentul (UE) 1259/2010, punctele 9 și 2; NK-BGB/Gruber, ediția a 3-a, articolul 3 din Regulamentul Roma III, punctul 15; Grüneberg/Thorn BGB, ediția a 83-a, articolul 5 din Regulamentul Roma III, punctul 3; Andrae Internationales Familienrecht, ediția a 4-a, articolul 3, punctul 26 și articolul 2, punctul 64; Hausmann Internationales und Europäisches Familienrecht, ediția a 2-a, punctele A 370 și A 424; Winter Internationales Familienrecht bei Fällen mit Auslandsbezug, punctul 181; Gruber IPRax 2012, 381, 385).

- 43 În lumina jurisprudenței Curții cu privire la articolul 3 alineatul (1) litera (a) din Regulamentul Bruxelles IIa [a se vedea Hotărârea Curții din 1 august 2022, MPA (Reședință obișnuită – Stat terț), C-501/20, punctul 44, precum și Hotărârea Curții din 25 noiembrie 2021, IB (Reședința obișnuită a unui soț – Divorț), C-289/20, punctele 57 și 58], instanța de apel a interpretat în mod corespunzător noțiunea de „reședință obișnuită” de la articolul 8 literele (a) și (b) din Regulamentul Roma III în sensul că îi sunt caracteristice două elemente, și anume, pe de o parte, unul subiectiv reprezentat de voința soțului de a-și stabili centrul obișnuit al intereselor sale într-un loc determinat (*animus manendi*) și, pe de altă parte, unul obiectiv reprezentat de o prezență cu un grad suficient de stabilitate pe teritoriul acestui stat. Pentru transferul reședinței obișnuite, prezintă importanță în special voința persoanei respective de a stabili în acest stat centrul permanent sau obișnuit al intereselor sale, cu intenția de a- i conferi un caracter stabil. Nu este prevăzută o durată minimă, astfel încât durata șederii poate servi, după caz, doar ca indiciu în cadrul aprecierii caracterului stabil (a se vedea Hotărârea Curții din 22 decembrie 2010, Mercredi, C-497/10 PPU, punctul 51). În schimb, cel de al treilea element legat de integrarea socială are o importanță secundară.
- 44 bb) O altă parte din doctrina din spațiul germanofon susține opinia conform căreia nu există o echivalență deplină la interpretarea noțiunii de „reședință obișnuită” pentru determinarea competenței internaționale conform Regulamentului Bruxelles IIa și a regimului de divorț în caz de conflict de legi potrivit Regulamentului Roma III, deoarece ratio legis a celor două elemente de legătură este diferită. Potrivit acestei opinii, reședința obișnuită din Regulamentul Roma III ar putea fi interpretată în cazuri marginale complet diferit față de cea din Regulamentul Bruxelles IIa (jurisPK-BGB/Johanson, ediția a 10-a, articolul 8 din Regulamentul Roma III, punctul 5, și articolul 5 din Regulamentul Roma III, punctul 13; NK-BGB/Lugani, ediția a 3-a, articolul 8 din Regulamentul Roma III, punctul 10, și articolul 5 din Regulamentul Roma III, punctul 47 și următoarele; Rauscher/Helms EuZPR/EulPR, ediția a 4-a, articolul 8 din Regulamentul Roma III, punctele 19 și 26; Helms FamRZ 2011, 1765, 1769 și 1770). În special, în cazul Regulamentului Roma III este necesară o legătură mai intensă cu statul gazdă decât în cazul Regulamentului Bruxelles IIa, în care se urmărește de regulă ca reclamantul să aibă alegerea între foruri alternative (jurisPK-BGB/Johanson, ediția a 10-a, articolul 5 din Regulamentul Roma III, punctul 13). Prin urmare, chiar și după trecerea unei perioade semnificative, decizia cu privire la aspectul dacă reședința obișnuită a unui cuplu căsătorit în sensul articolului 8 literele (a) și

- (b) din Regulamentul Roma III este situată deja într-o altă țară nu poate fi luată decât după cântărirea tuturor împrejurărilor din speță (Rauscher/Helms EuZPR/EuIPR, ediția a 4-a, articolul 8 din Regulamentul Roma III, punctul 19; Helms în „FamRZ”, 2011, 1765, 1770; a se vedea și Henrich Internationales Scheidungsrecht, ediția a 5-a, punctele 86 și 87).
- 45 cc) Potrivit considerentului (14) al Regulamentului Roma III, în absența alegerii legii, divorțului ar trebui să i se aplice legea cu care soții au legături strânse, motiv pentru care legea respectivă ar trebui să se aplice chiar dacă nu este legea unui stat membru participant. În plus, din considerentul (21) rezultă că, în interesul securității juridice și previzibilității, Regulamentul Roma III ar trebui să introducă norme armonizate privind conflictul de legi având la bază o ierarhizare a factorilor de legătură în funcție de existența unei legături strânse între soți și legea respectivă. Astfel de factori de legătură ar trebui să fie aleși astfel încât să garanteze că procedurile de divorț sunt reglementate de o lege cu care soții au o legătură strânsă.
- 46 Luarea în considerare în considerentele (14) și (21) a unei legi a divorțului cu care părțile au o legătură strânsă ar putea susține ipoteza că noțiunea de „reședință obișnuită” prevăzută la articolul 8 literele (a) și (b) din Regulamentul Roma III ar trebui interpretată diferit de cea din Regulamentul Bruxelles Iia. Astfel, părțile nu vor avea de regulă, imediat ce se mută într-un alt stat, o legătură strânsă cu legea acestuia, chiar dacă șederea lor este prevăzută acolo pe o durată nedeterminată. Situația poate fi cu totul diferită, de exemplu, dacă, în această privință, este vorba despre țara lor de origine. În cazul unei mutări într-un stat străin soților până la acel moment este posibil, în principiu, să existe la început – în special dacă soții continuă să mențină legături intensive cu țara lor de origine – numai o simplă ședere, care devine o reședință obișnuită abia după trecerea unei anumite perioade.
- 47 În ceea ce privește problema dacă soții au deja o legătură strânsă cu legea statului respectiv, poate fi în continuare relevant dacă a avut loc deja o anumită integrare socială și familială în acest stat. Pentru determinarea reședinței obișnuite în contextul Regulamentului Bruxelles Iia, Curtea a ținut seama în orice caz de faptul că reședința obișnuită trebuie să fie expresia unei anumite integrări sociale și familiale a unei persoane (Hotărârea Curții din 9 octombrie 2014, C, C-376/14 PPU, punctul 51; Hotărârea Curții din 22 decembrie 2010, Mercredi, C-497/10 PPU, punctul 47, precum și Hotărârea Curții din 2 aprilie 2009, A, C-523/07, punctele 38 și 44). Acest criteriu poate fi avut în vedere și pentru determinarea noțiunii de „reședință obișnuită” în sensul Regulamentului Roma III (a se vedea și NK-BGB/Lugani, ediția a 3-a, articolul 5 din Regulamentul Roma III, punctul 54; Rauscher/Helms EuZPR/EuIPR, ediția a 4-a, articolul 8 din Regulamentul Roma III, punctul 20), însă, ținând seama de obiectivele Regulamentului Roma III exprimate în considerentele (14) și (21), ar putea fi necesar un grad de integrare socială și familială mai ridicat decât în cazul Regulamentului Bruxelles Iia, pentru a putea reține o reședință obișnuită în sensul Regulamentului Roma III.

III.

48 [Considerații privind obligația de a adresa o trimitere preliminară] [*omissis*]

[*omissis*]

Instanțele anterioare:

Amtsgericht (Tribunalul Districtual) Tempelhof-Kreuzberg, hotărârea din 26.01.2022 – 152 F 8176/21 –

Kammergericht (Tribunalul Regional Superior) Berlin, hotărârea din 27.02.2023 – 3 UF 33/22 –

[*omissis*]

DOCUMENT DE LUCRU